

תוצאות חיים

שיעור מפי מרן הגאון רבי יצחק רצאבי שליט"א - פוסק עדת תימן

גליון 93
פרשת ויגש
תשפ"ב בש"ג

י"ל ע"י התאחדות בני הישיבות ובסיוע מוסדות יד מהרי"ץ

נושאי השיעור: א) מתי עפ"י הדרך ארץ יש לאכול בשר- מה ההבדל בין אכילת בשר בערב לאכילת בשר בבוקר- כיצד האכילו העורבים את אליהו בשר בבוקר שזה נגד דת של-תורה - כיצד מותר לאכול בשר הרי כתוב ורחמיו על כל מעשיו.

ב) גזירת היוונים שעמ"י לא ינעלו דלתות בתיהם- מה מטרת היוונים בגזירה זו- מהו המקור לנוסח רבת את ריבם שבעל הניסים- מדוע עמ"י עקרו את דלתותיהם לגמרי- מהי המידה כנגד מידה שנענשו ע"ז שזילזלו במזוזה- מה' הראשונים האם פתח בלא דלת חייב במזוזה- פרפראות נפלאות ממרן שליט"א בטעם הגעניא בפסוק "וסגור דלתך" ובפסוק "ושתה בלב טוב יינך"- הערה ממרן שליט"א בדברי המדרש שצריכה עיון.

א.

דברי הגמ' דהדרך ארץ היא לאכול בשר דוקא בערב

בגמ' ביומא דף עה. כתוב כך, "ויאמר משה בתת ה' לכם בערב בשר לאכול ולחם לשבוע" (שמות טז, ח) פסוק זה נאמר בירידת המן שהקב"ה נתן לעם ישראל בשר בערב לאכול, ולחם בבוקר לשבוע. ומסבירה הגמ', תנא משמיה דר' יהושע בן קרחה לחם ששאלו כהוגן ניתן כהוגן בשר ששאלו כהוגן ניתן להם שלא כהוגן. ופרש"י, לחם ששאלו כהוגן, שאי אפשר להיות בלא לחם. ניתן להם כהוגן בבוקר שיש שהות להכינו. בשר ששאלו כהוגן, מתוך כרס מלאה שהרי מקנה רב היה להם. ניתן להם שלא כהוגן, ירד להם עם חשכה שעה שאינה ראויה לתקן אותה עד הסעודה ע"כ.

וממשיכה הגמ', מכאן למדה תורה דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא (בלילה) [בערב] ע"כ. לכאן לא מסתדר כ"כ לומר שדברי הגמ' הללו הם המשך לגמ' לעיל שהרי הגמ' לעיל אמרה שהבשר ניתן להם בערב שלא כהוגן. וכנראה צריך לעשות בגמ' פיסקה חדשה, שזה בעצם לימוד בפני עצמו שזמן אכילת בשר הוא בערב וזה לימוד דרך ארץ. [ועיין במהרש"א. העורך]

הערה בדברי הגמ' וביאור הענין ע"פ קושיית המפרשים בגמ' הנ"ל

אבל צריך להבין מה הנפק"מ מתי אדם אוכל בשר, בבוקר או בערב, ומהו ענין הדרך ארץ לאכול בשר דוקא בערב. איזה מוסר יש כאן.

אולי אפשר להבין ענין זה ע"פ מה ששואלים המפרשים על גמ' זו מהמעשה עם אליהו הנביא שהעורבים הביאו לו לחם ובשר בבוקר ובערב כמ"ש (מלכים א' יז, ו) "והערבים מביאים לו לחם ובשר בבוקר ולחם ובשר בערב ומן הנחל ישתה" ולכאן קשה מה עם הדרך ארץ, הרי הגמ' אומרת שהדרך ארץ הוא לאכול בשר רק בערב. כך שואלים המפרשים. ומקושייתם הבנתי שאין ענין שהאכילת בשר תהיה דוקא בערב אלא כל הקפידא היא לאכול פעמיים בשר. ויש לפלפל בזה.

מדוע הרמב"ם השמיט דברי הגמ' הנ"ל

ובאמת הרמב"ם לא פירט זה בהלכות דעות שהרי פ"ד בהל' דעות זה עניני רפואה ופ"ה זה עניני דרך ארץ ושם בהל' ג' הרמב"ם כתב לגבי יין שאין לשתותו בצהריים וז"ל ואסור לשתותו בצהריים אפילו מעט אלא אם היה בכלל האכילה שהשתייה שבכלל באכילה אינה משכרת וכו' ע"ש ובהל' י' כתב הרמב"ם בזה"ל, צו חכמים בדרכי ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא לתיאבון שני' כי תאוה נפשך לאכול בשר" (דברים יב, כ) ע"כ דהיינו, שהאדם לא יאכל בשר סתם, אלא רק שהוא מרגיש צורך יאכל וממשיך הרמב"ם, די לבריא לאכול, מערב שבת לערב שבת. ואם היה עשיר כדי לאכול בשר בכל יום אוכל ע"כ. [באגב יש להעיר מדוע הרמב"ם לא כתב את הלכה ג' והלכה י' במקום אחר]. ומתחזקת הקושיא מדוע הרמב"ם לא הזכיר פרט זה שזמן אכילת בשר הוא דוקא בערב שהרי הוא דיבר להדיא על אכילת בשר ורק פרט זה השמיט.

אמנם זה לא קושיא כ"כ שהרי ישנם הרבה דברים מפורשים שאין עליהם חולק שהרמב"ם השמיטם לדוגמא ההלכה שצריך לומר ד"ת בסעודה הרמב"ם השמיט אפילו שזה כתוב במס' אבות ואין ראיה מהשמטת הרמב"ם שהוא לא סובר כך כיון שאין דרכו כל הרמב"ם בדרך כלל להביא את כל דברי ההנהגות שכתובים בגמ' וכמו שהשמיט את הענין ששלושה דברים מקצרים ימיו של האדם דאיתא בגמ' יעו"ש וכהנה רבות וכבר כתב החזו"א שלפעמים "נשמט" לרמב"ם כמה דברים ואפי' הלכות.

תירוץ מרן שליט"א לקושיית המפרשים הנ"ל ע"פ מש"כ הרי"ף על הענין יעקב

נחזור לקושיית המפרשים מהמעשה עם אליהו שהעורבים הביאו לו לאכול בשר בבוקר ובערב וזה לכאן דלא כהגמ'. ונראה לע"ד לתרץ בפשטות ובהקדים ביאור הרי"ף מהו החסרון בנתינת הבשר בערב שהרי אמרו ע"ז בגמ' שהוא ניתן שלא כהוגן וז"ל הרי"ף בעין יעקב, תימה דכיון דדרשינן שנתנית הבשר בערב היא נתינה שלא כהוגן א"כ היאך נלמד לאכול בשר בערב מדבר שלא היה כהוגן. וי"ל דהנתינה של בשר בערב היתה שלא כהוגן לפי שהיתה שעת הסעודה ואין שהות לתקן הבשר לאכול כראוי כי מהראוי להזמין בשר בבוקר ולהיות לו שהות כל היום לתקן הסעודה ולאכלה בערב מתוקנת. ומכאן אתה למד לרוצה לאכול בשר שלא יאכל אותה מיד להבאתה בבוקר כי כיון שאין לו שהות לתקנה היא אכילה שלא כהוגן אבל כיון שאינו אוכלה בשעת הבאתה אלא מביאה בבוקר ומניחה עד הערב הרי נתקנה כראוי והוא אכילתה כהוגן בתיקון נאה ולכן לא יאכל אדם בבוקר כי בבוקר הוא מביאה ובערב הוא אוכלה מתוקנת יפה עכ"ל הרי"ף.

ולפי טעם זה מבואר נפלא מדוע אליהו אכל בשר גם בערב וגם בבוקר שהרי הוא לא היה צריך לתקן את הבשר כיון שקיבל את הכל מוכן כמו שכתוב בגמ' בחולין דף ה: שהבשר הגיע לאלהיו מבי טבחא דאחאב או מבי טבחא של יהושפט יעו"ש וא"כ נמצא שבמעשה עם אליהו אין חסרון של דרך ארץ כשאוכל בשר בבוקר שאין זה נראה כרעבתנות. כך אני הבנתי לתרץ קושיית המפרשים.

תירוץ אחר לקושיית המפרשים הנ"ל ומדוע מותר לאכול בשר

אמנם בספר שיח יצחק כתב ליישב באופ"א ז"ל, דקדקתי במה שנאמר "הערבים מביאים לו לאכול בשר וגו'" ובתורה מצאנו "בתת ה' לכם בשר לאכול" ובגמ' יומא כתוב דרך ארץ שלא יאכל אדם בשר אלא בערב ואיך אליהו ניזון מן השמיים שלא כדת של התורה שהרי בבוקר נזדמן לו לאכול בשר. ואפשר ליישב לפענ"ד ע"פ הגמ' במסכת פסחים דף מט: תניא רבי אומר עם הארץ אסור לאכול בשר שנאמר "זאת תורת הבמה והעוף" (ויקרא יא, מו) כל העוסק בתורה מותר לאכול בשר בהמה ועוף וכל שאינו עוסק בתורה אסור לאכול בשר בהמה ועוף ע"כ ובספר שערי אורה שואל הרי כתוב "טוב ה' לכל ורחמיו על כל מעשיו" והיאך צריך לשחוט והביאור הוא שכל אחד מישראל עוד לפני שיצא לאויר העולם מלמדים אותו כל התורה כולה לכן כל עם ישראל יכולים לאכול בשר כי בכח התורה יתקנו את הבשר ויעלו אותו למעלה גבוהה שהרי ע"י אכילת האדם הבהמה הנפכת מחי למדבר אבל למדה תורה דרך ארץ לא לאכול

בשר רק פעם אחת ביום שלא כל אחד יכול לעשות את התיקון הזה בכל סעודה והגבילה התורה את ההיתר לסעודת הלילה כיון שבסעודת היום הוא טרוד בעוה"ז ולכן כמ"ש ההיתר רק בלילה שאז האדם אינו טרוד שהפסיק מעניני העוה"ז ויש זמן לשבת ללמוד ואז האדם מוכן לתקן. וכ"ז אצל כלל ישראל אך אליהו הנביא הוא יוצא מן הכלל שהוא גבוהה מכל ישראל ובפרט עכשיו שאורייתא קא מרתחא ליה שקינא קינאת ה' שנלחם עם אחאב וכו' ולכן הזמינו לו בשר בכל סעודותיו וכו' עכת"ד השיח יצחק.

הערה ממרן שליט"א בדברי השיח יצחק וביאור בדבריו

השיח יצחק מתרץ שאליו הנביא אכילתו מושלמת, ומתקנת ומעלה את בשר הבהמה משא"כ באנשים הרגילים היכולת שלהם לתקן ולעלות את בשר הבהמה הוא רק פעם אחת ביום. אבל יש להקשות על תירוץ זה מלשון הגמ' מכאן למדה תורה "דרך ארץ" שלא יאכל אדם בשר אלא בערב ולפ"ד השיח יצחק מה שייך לומר "דרך ארץ" הרי לפ"ד כל הענין שלא לאכול בשר אלא בערב הוא "סודות ותיקונים" ואין זה מסתדר בלשון הגמ' "דרך ארץ".

חושבני שעכ"פ דבריו נכונים וצ"ל שהסיבה מדוע זמן אכילת הבשר הוא דוקא בערב זה כמו שכתב השיח יצחק שבכך הבשר מתעלה לדרגה של אדם וענין הדרך ארץ הוא הסיבה למה לאכול רק בערב דהיינו, ענין הדרך ארץ לא בא לבאר למה לאכול בשר בערב אלא רק מהי הסיבה שאכילת הבשר היא דוקא בערב ודוק.

ב.

דברי המדרש בגזרת היונים שעמ"י לא ינעול דלתות בתיהם

עכשיו נעבור לענין שקשור לחנוכה. בחוברת מאי חנוכה בחלק המדרשים השייך ליום רביעי דף לב מובא מדרש בזה"ל, הכתוב אומר "כה אמר ה' צבאות, עשוקים בני ישראל ובני יהודה יחדיו וגו'". וכתוב, "גואלם חזק, ה' צבאות שמו, ריב יריב את ריבם, בימי הרגיע את הארץ, והרגיז ליושבי בבל" (ירמיה נ, לג-לד) אמרו, בימי יונים נתקיים מקרא זה שהערימו סוד על ישראל. אמרו: באו ונחדש עליהם גזרות עד שיבעטו באלוהיהם ויאמנו בעבודה זרה שלנו. עמדו וגזרו כל בן ישראל שעושה לו בריח או מסגור לפתחו, ידקר בחרב. וכל כך למה? כדי שלא יהיה לעם ישראל כבוד ולא רשות, שכל בית שאין לו דלת [ר"ל דלת נעולה ב"ן], אין לו כבוד ולא צניעות, שכל הרוצה להיכנס נכנס בין ביום ובין בלילה. כיון שראו ישראל כך עמדו ובטלו כל דלתות בתיהם ולא היו יכולים לא לאכול ולא לשתות וכו' בשביל גנבים ולסטים ופריצי יונים, ולא רואים שינה בעיניהם לא יום ולא לילה, ונתקיים עליהם מקרא שכתוב (דברים כח,יא) "ופחדת לילה ויום" [המשך הפסוק "ולא תאמין בחייד" ומרן שליט"א קורא "ולא יאמין בחייד" בכינוי, כמנהגו יענין שע"ה ח"ה סימן קסד סעיף יג. העורך] אמרו לפני הקב"ה, רבונו של עולם, כמה אנו יכולים לסבול? אמר להם: בעוון מזוזה, אלא אעפ"כ תמצאו רוחה תמצאו בגזירה זו. והיו ישראל שרויים בלא דלתות, ואין דבר מעביר רעות מעלה מעלה כדלת, שנאמר (ישעיה כו, כ) "לך עמי בא בחדך וסגור דלתך בעדך וגו'" ועמד בגזירה זו שלוש שנים ע"כ.

הערות ממרן שליט"א בדברי המדרש

חושבני שמקור הנוסח בעל הניסים "רבת את ריבם" הוא מהפסוק שהוזכר במדרש הנ"ל "ריב יריב את ריבם" שחז"ל דורשים פסוק זה על ימי היונים. ובאגב צ"ע למה פסוק זה נדרש דוקא על ימי היונים הרי שייך לדורשו גם על פורים, ובפרט שנס פורים קדם לנס חנוכה ויל"ע.

ויש לעיין עוד מה היתה המטרה של היונים בגזרה זו שלא לנעול דלתות בתיהם, וברמב"ם באיגרת השמד כתב לבאר בזה"ל, כדי שלא התיחד שום אדם לעשות מצוה ע"כ. אבל לפי מה שכתוב במדרש שלפנינו מבואר אחרת שהטעם הוא שלא יהיה להם כבוד או רשות.

עוד יש להבין במדרש מדוע עם ישראל כששמעו את הגזירה עקרו לגמרי את הדלתות, שלכאור הדבר תמוה הרי אם הדלת סגורה ולא נעולה אפשר עדיין לעשות תשמישים צנועים אלא שיש קושי ופחד שמא משהו יפתח את הדלת ויראו אותו וכשעוקרים את הדלת

לגמרי א"א לעשות בכלל תשמישי הצנעה והביאור לזה כתבתי בקונטרס מאי חנוכה (שם) בזה"ל, המעיין יראה כי היונים לא גזרו עליהם לבטל ולהסיר את הדלתות, בפתע פתאום. אלא שישראל נתחכמו והסירו הדלתות, שע"ז יש להם סימן וזכרון להזהר.

ביאור נפלא ממרן שליט"א בביאור המדה כנגד מדה במה שעמ"י נענש ע"י שזלזל במזוזה

ויש להבין מה המדה כנגד מדה שנענשו בכך בעוון מזוזה וחושבני לומר בזה ביאור חריף ובהקדם מה שנחלקו הרמב"ם וסיעתו עם התוס' וסיעתם בדין בית שאין בפתחו דלת האם חייב במזוזה. שיטת הרמב"ם שבכה"ג הבית פטור ממזוזה, ולא ידך שיטת התוס' שחייב במזוזה. ולפי הרמב"ם זה הפשט בפסוק "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך" דהיינו המזוזה צריכה להיות על מזוזות ביתך וזה בתנאי ש"ובשעריך" דהיינו שיש שער שזה הדלת. והתוס' וסיעתם סוברים ש"ובשעריך" נדרש שגם בשערי בתים ושערי מדינות חייב במזוזה. ויעויין בש"ע המקוצר ח"ה סימן קסז סעיף יז שכתבנו שם שמנהגו יש לקבוע בכה"ג מזוזה בלא ברכה ע"ש. עכ"פ לענינינו נראה לומר שמכיון שעם ישראל זילזלו במזוזה הביא ה' עליהם גזירת היונים שלא לנעול את הבית וע"ז נגרם שהורידו לגמרי את הדלת ובכך הם נפטרו ממצות מזוזה [לשיטת הרמב"ם] דהיינו כיון שהם זילזלו במזוזה, בעוון מזוזה עונשם היה שיפטרו ממצות מזוזה מן הדין.

עוד הערה ממרן שליט"א בדברי המדרש

ויש להקשות בדברי המדרש שכתב שאמר הקב"ה לעמ"י שאעפ"כ תמצאו רוחה בגזירה זו. והיו ישראל שרויים בלא דלתות ואין לך דבר שמעביר רעות מעלה מעלה כדלת וכו' ולכאור אין קשר בין המילים שבתחילה כתוב שעמ"י ימצאו רוחה ואח"כ המדרש מסביר עד כמה חשובה הדלת שעל ידה מעביר כמה רעות. ולא ביאר המדרש איפה הרוחה. וצ"ע.

פרפראות נפלאות ממרן שליט"א בדקדוקי הגעיא

אנחנו כבר צריכים לסיים, ונסיים בפרפרת עה"פ שהובא בסוף המדרש "לך עמי בא בחדך וסגור דלתך בעדך" ובחלק הדקדוק למהר"ץ ובכל הספרים המדויקים יש געיא ב"ו" של המילה "וסגור" וישנו פסוק דומה לזה בפסוק שאומרים במוצאי כיפור "לך אכול בשמחה לחמך ושתה בטוב לב יינך וגו'" וגם יש געיא ב"ו" של המילה "ושתה". וישנו רמז נפלא בזה. האדם במוצאי כיפור אחרי לילה ויום שלא אכל עלול 'להתנפל' על האוכל ולכן אומרים לו, סבלנות, "לך אכול בשמחה לחמך ו... שתה בטוב לב יינך" והיינו תחכה קצת ואל תהיה להוט אחרי אכילה ושתיה. ויתכן לומר כך גם בפסוק שהובא במדרש "לך עמי בא בחדריך" אדם נמצא בסכנה מאויבים וכו', אומרים לו תתחבא בתוך הבית. ואם אדם נכנס לבית ומיד סוגר את הדלת הדבר נראה חשוד שנראה כאילו יש לו מה להסתיר וזה מעורר חשד ולכן אומרים לו שלא יסגור מיד את הדלת וזה מרומז בפסוק "ו... סגור דלתך" דהיינו ו... סגור שע"י כך לא יתעורר עליו חשד.

וישנו עוד דיוק שבפסוק כתוב "דלתך" עם יו"ד ופירושו הרבה דלתות, ובכ"ז קוראים "דלתך" בלא יו"ד שפירושו רק דלת אחת [יעויין ברד"ק שם] וצריך להבין דבר זה, ולפי דברינו הביאור נפלא שגם לסגור את כל דלתות זה מעורר חשד, לכן אומרים לאדם שכשנכנס לבית יסגור רק דלת אחת ורק אח"כ יסגור את יתר הדלתות וזה עצתו של הנביא כדי לא לעורר חשד.

ולגבי השאלה דלעיל בענין הרוחה עדיין לא מצאתי רוחה בשאלה זו... וחושבני שיש חסרון בדברי המדרש שהרי מצאו מדרש זה רק בכת"י אחד ויתכן שדלגו איזה משפט או שצריך לשנות את הסדר וצ"ע. ואם תמצאו תשובה יותר טובה נשמח לשמוע.

ה' ברוך הוא יאיר עינינו.